

UDK 37

YU ISSN 0547-3330

НАСТАВА И ВАСПИТАЊЕ

ЧАСОПИС ЗА ПЕДАГОШКУ ТЕОРИЈУ И ПРАКСУ

НАСТАВА И ВАСПИТАЊЕ • XLIV • Бр. 1-2 • 1995 •

1-2

IV год. XLIV бр. 1-2 стр. 1-192 Београд 1995.

Senka Mazić – Iskra Maksimović

FINAL EXAM IN SECONDARY SCHOOL

Summary *The report present the analysis of conceptions, structure and contents of final exams in grammar schools and in polytechnic and arts schools in Serbia, promoted in 1991. The authors examined the solutions agreed upon, their validity and practical application in reality conditions in which schools work. In order to more completely analyse the conception of final exams in the republic, the structure of current final exams in several European countries is presented, then the way, the contents and the function of final exams in the previous periods of the history of education in Serbia.*

The analysis of the objectives, tasks, structure and contents of the final exams in this country and in the world show that these exams are a significant component of the system of education and that their realisation helps providing a manifolded positive influence. The unique and general aim of those exams is to state the level of acquired knowledge in secondary education, maturity of pupils and their ability to successfully continue their education, i.e. their capabilities for professional development.

Key words: secondary education, final exam

М-р Сенка Мазич, м-р Искра Максимович

ЭКЗАМЕНЫ НА АТТЕСТАТ ЗРЕЛОСТИ В СРЕДНЕЙ ШКОЛЕ

Резюме *В труде показан анализ концепций, структуры и содержания экзаменов на аттестат зрелости в гимназиях и профессиональных и художественных школах в Сербии, которые приняты в 1991. году. Исследованы утвержденные решения, их оправданность и практическое применение в реальных условиях, в которых работают школы. В целях более полной оценки концепций экзаменов на аттестат зрелости в Республике представлена и структура важных экзаменов в нескольких европейских странах, затем способ, содержание и функция экзаменов на аттестат зрелости в прежнем периоде в истории школьного образования в Сербии.*

Анализ целей, задач, структуры и содержания экзаменов на аттестат зрелости у нас и в мире, показал, что эти экзамены являются важной составной частью системы образования и что в результате их реализации осуществляется многостороннее позитивное влияние. Единой общей целью этих экзаменов является утверждение уровня приобретенных знаний в средних школах, зрелость и подготовка кандидатов к успешному продлению образования, вернее (для профессионалов) дальнейшего развития.

Ключевые слова: среднее образование, экзамены на аттестат зрелости.

Славица Максић,
Институт за педагошка истраживања
Београд

Драгица Лука, Стојанка Вуковић и Мила Ђурићин
Основна школа „Олга Петров-Радишић”
Вршац

УДК – 159.928
Стручни рад
Примљено: 15. III 1995

РАД СА ДАРОВИТИМ И ТАЛЕНТОВАНИМ УЧЕНИЦИМА У ОСНОВНОЈ ШКОЛИ

Резиме *Пошто је истакнут значај идентификовања даровитих и талентованих ученика и њиховог образовања за подстицање и развој даровитости и талената, анализирани су резултати анкете о васпитно-образовном раду са овим ученицима у нашим основним школама. У анкети, учитељи и наставници (N=80) били су питани о тешкоћама на које наилазе у свом раду са назначеном категоријом ученика. Прикупљени подаци указују на постојање објективних и субјективних препрека, али и на начине како се оне могу превазићи. Са намером да се што боље илуструју могућности решавања постојећих проблема, на три конкретна примера из школске праксе, показано је како се успешно могу откривати и у довољној мери и на адекватан начин ангажовати даровити и талентовани ученици у току редовне наставе и ван ње. Уместо закључка, учитељи-ма и наставницима су понуђене препоруке о томе како да унапреде свој укупан рад у школи бавећи се даровитим и талентованим ученицима, односно радећи на подстицању и развијању даровитости и талената својих ученика.*

Кључне речи: школа, даровитост, талентовани, ученици, наставници, васпитно-образовни рад.

Да би деца и млади који показују посебне способности развили своје капацитете до оптималног нивоа, потребна им је адекватна подршка у школи, стимулативна и мотивишућа околина. Међутим, одређене способности и таленти често су у току основне школе присутне само као потенцијал, јављају се фрагментарно и откривају случајно. Поставља се питање како наставник може да ради у одељењу изводећи редовну наставу и одговарајући на потребе ученика са посебним способностима. Да ли му је потребна помоћ у раду са ученицима који показују посебне способности? Да ли наставник треба да има изузетне способности за одређену област да би могао да открије ученикове изузетне способности и ради са њим? Да ли сваки наставник треба да ради са ученицима који имају изузетне способности?

Како и када утврдити да је ученик даровит, да има различите таленте и способности за високо и квалитетно постигнуће у различитим предметима, и шта и како са њим радити у школи да би се ти потенцијали развили, кључна су питања која окупирају све школске посленике, било да желе да помогну развој извесног броја тзв. даровитих и талентованих ученика или су им тежње усмерене на развијање талената свих ученика. Сигурно је да су питања, јесу ли само неки ученици даровити или могу сви бити даровити за нешто, шта је уопште даровитост, завређују озбиљну дискусију, али се ми овом приликом нећемо њима бавити (видети: Максић, 1994). Сасвим укратко, могло би се рећи да постоје врло различити одговори на постављена питања са озбиљном научном аргументацијом која им иде у прилог. Често, опредељење за један од контрастираних одговора који се налазе у питању представља у ствари избор одређеног приступа и више је ствар околности у којима се одлука доноси него стања у самој науци. На пример, како ћемо одредити, како ћемо изабрати, колико ћемо ученика укључити у додатни рад и рад секција или послати на такмичење, зависи од могућности, услова и средстава која средина, школа, директор, наставници и ученици имају, могу и желе да употребе у ове сврхе.

Имајући у виду напред изнете ограде, одређујемо за предмет овога рада саму школску праксу таква каква јесте. Већ више од две деценије, у нашим законима и прописима помињу се даровити ученици и предвиђају различити облици подршке за њих. Према важећем Закону о основној школи (1990) школа је дужна да за ученике од четвртог до осмог разреда који испољавају посебну склоност и интересовање за поједине предмете организује додатни образовно-васпитни рад. Рад по секцијама намењен је ученицима који се у њих укључују према својим интересовањима.

У новије време, јавља се појачано интересовање шире друштвене заједнице за подстицање и развијање способности и талената младих. Паралелно са очекивањима, расту и критике актуелног третмана даровитих и талентованих у школи. Са намером да што боље опишемо атмосферу у којој се одвија рад са овим ученицима у нашим основним школама, извели смо једну анкету чије ћемо резултате овде изложити. У тексту који следи наводимо три примера успешног рада (разредна и предметна настава) са овом категоријом ученика у којима се дају одговори на нека од постављених питања (како уочити и утврдити даровитост и на који начин радити са овим ученицима). На крају, позивајући се на резултате анкете и дате примере из школске праксе, извешћемо препоруке о томе како се целокупан школски рад може унапредити.

Резултати анкете

Најпре о резултатима анкете у којој је од учитеља и наставника тражено да наведу проблеме са којима се сусрећу у раду са ученицима који испољавају изузетне способности и таленте за поједине предмете. Испитивање је изведено са циљем да се утврде препреке (највеће, најтеже и оне које захтевају најхитније решавање) на које наилази наставно особље у покушајима реализације задатих и планираних активности у раду са ученицима који имају високе способности и/или постижу одличан успех у школи (овако су описани даровити ученици у Закону о основној школи). Одлука да се поставе негативна питања у анкети била је логична последица евидентног несклада између очекивања ученика, њихових родитеља и наставника и циљева и задатака плана и програма и његове реализације.

Истраживање је спроведено међу 80 учитеља и наставника који раде по основним школама у Србији (1993/94). Испитивање није изведено као класична анкета. Испитаници су имали задатак да у групама (4-6 особа) прво дискутују проблеме на које наилазе у свом раду са даровитим и талентованим ученицима. Пошто су проценили вредност предлога које су давали појединци, следило је заједничко дефинисање проблема који су, затим, представљали одговоре на питање анкетара. Није било прецизирано колико се таквих питања очекује као одговор.

Табела 1. Тешкоће у раду са даровитим ученицима (ф)

Појединачне тешкоће	ф
Материјални услови (недостатак средстава, опреме)	11
Време (преоптерећеност и неусклађеност распореда)	11
Стручна оспособљеност наставника (потребна додатна обука)	11
План и програм (недостатак упутстава, регулативе)	4
Мотивација (слаба мотивисаност ученика и наставника)	4
Неадекватни одговори (понуђена решења)	5
Укупно	46

Добијено је укупно 15 листа са 46 одговора. Број наведених проблема се кретао од једног до девет. Већина одговора (41) били су, како је тражено, проблеми из школске праксе постављени у облику питања. Занимљиво је, међутим, да је било и таквих одговора где су

испитаници писали своје предлоге о томе како се актуелна неповољна ситуација може решити. Сви добијени одговори могу се груписати у неколико категорија (табела 1). Најбројније су три категорије одговора (укупно 33 одговора), које се могу именовати као: материјални услови (11), проблеми са временом (11) и стручна оспособљеност наставника (11).

У целини, као што се могло очекивати, било је доста питања која се тичу ограничених материјалних могућности којима располаже школа у нашој средини. Типични одговори садрже наводе да школе нису опремљене, нема адекватних учионица – кабинета, нема средстава ни инструмената за сложеније вежбе, експерименте, музичко, ликовно и техничко васпитање, нема простора за одлагање и чување деџих радова, нема помоћи ученичких родитеља јер су и сами са скромним материјалним могућностима. Вредно је помена да, без обзира на реално осиромашење школе, наставници у једнакој мери наводе и друге факторе. Такво је питање како наћи времена за посебно бављење даровитим ученицима, у редовној настави и ван ње. У ову категорију спадају и одговори који се тичу проблема са временом које имају ученици, при чему су наставници свесни да су ти ученици често преоптерећени. Као последица, следи проблем да је тешко ускладити време ученика и наставника да би се посветили неким ваннаставним активностима. А било је и жалби да предвиђено време за неке облике рада није довољно (на пример, шта се може урадити за један час недељно додатног рада). Трећу, једнако бројну, групу одговора чине питања која се тичу стручне оспособљености наставника за рад са ученицима који испољавају посебне способности. Већина постављених питања (као што су: где наћи литературу, како почети са радом, како омогућити ученицима са више интересовања да спознају своју праву способност, како повратити детету самопоуздање када после такмичења доживи неуспех, како презентовати ученику све суптилније нивое предмета, како препознати шта их највише интересује) упућује на то да наставници врло озбиљно и тачно процењују тежину рада са даровитим ученицима, да имају увид у битна питања до којих су дошли кроз рад и да су свесни потребе за додатним, стручним оспособљавањем за рад са овом категоријом ученика.

Међу преосталим добијеним одговорима, вредне су помена примедбе које се упућују постојећем плану и програму (укупно 4). Наставници се жале да нема упутстава за рад са даровитим ученицима, као и на недостатке постојећег обавезног плана (на пример, план основног и средњег образовања у појединим предметима је тако неусаглашен да оно што може да се уради у основној школи губи

смисао због обавеза које тог ученика чекају касније). Остали одговори (укупно 4) односе се на немотивисаност наставника и ученика за посебне облике васпитно-образовног рада који су намењени ученицима виших способности и бољег успеха.

Описаћемо најзад, неочекиване одговоре (5), који би се, строго узев, могли сматрати неадекватним, јер се њима не одговара на питање постављено у упитнику. То су одговори у којима су наставници понудили решења за тешкоће са којима се суочавају у свом раду са даровитим ученицима. Излаз наставници налазе у флексибилној организацији наставе у школи, постојању изборних предмета за даровите ученике (могућност опредељења за поједине ученике) и могућности да се у припреми и реализацији рада са даровитим ученицима ангажује тим наставника исте групе предмета, за поједине области, према афинитету наставника. Највише оптимизма уливају одговори (2) у којима се тврди да су сви проблеми решиви у постојећим условима („Мислим да нема нерешивих проблема, ако желимо да радимо, волимо децу и свој позив“).

Без намере да подржавамо нереални оптимизам, чини нам се да бољи закључак од већ понуђених решења од стране наставника не можемо дати. Очигледно је да се многе од наведених тешкоћа могу одредити као објективне и као такве захтевају побољшање укупних услова живота и рада у школи да би се могле превазићи. У том смислу, мало шта се може учинити у овом тренутку. Међутим, евидентно је да се изван број проблема може решити у оквиру постојећих услова, бољом, пре свега, флексибилнијом организацијом свих школских активности, променама у распореду, реструктурирањем обавеза наставника и ученика итд. Верујемо да су то промене које могу најбоље да испланирају и изведу непосредни учесници васпитно-образовног рада. На широј друштвеној заједници је само да их за овакву акцију мотивише. Једини смислени мотиватор могу бити гаранције да ће оно што се у школи уради имати утицаја на будући третман и статус ученика са највишим способностима (у њиховом даљем школовању и укључивању у рад).

Примери из школске праксе

У овом делу текста намера нам је да на реалним примерима покажемо успешну школску праксу са даровитим и талентованим ученицима. Примери су дати у првом лицу, пошто о свом раду пишу сами наставници. Учитељица Драгица Лука више говори о томе како она идентификује даровиту децу од поласка у школу кроз четворогодишњу разредну наставу, док професори Стојанка Вуковић и Мила

Ђуричин детаљније описују методе и технике рада чију ефикасност су потврдиле у свом досадашњем раду у школи (матерњи и страни језик).

Разредна настава На основу свог тридесетогодишњег искуства, учитељица тврди да се даровита деца препознају. Она отвореније гледају, имају моћ да брзо уоче; да схвате шалу; откривају оно што друга деца не могу ни наслутити; да се у смешној ситуацији смеју; озбиљно прилазе сваком задатку. Једном траже, па изналазе, онда говоре, питају, проналазе. Даровита деца су најчешће лепа, довољна сама себи, па су помало и осамљенија од осталих. Понека од њих су занесењаци, уочавају „ситнице“ које то нису. Таква деца нису стидљива, нису плашљива, нису затечена. Она увек постављају питање „зашто“. Често се невичан учитељ жали на такву децу, да му ометају рад, да су незаинтересована, да им је пажња на часу неусредсређена. Брзо ураде постављене задатке, а онда се досађују.

Даровито дете је детаљиста у цртежу. Његов цртеж човека има све појединости – чула, обрве, трепавице, уши, наушнице, капу на глави, све прсте на руци, врат, прса, дугмад итд. Цртежи су пуни, ликови у покрету, боје богате, понеке и чудне. Сунце је црвено „јер је тако при заласку“, каже један дечак. Даровито дете и задатке ради на најлакши начин, себи прилагођен. Један ученик другог разреда објашњава зашто не треба учити таблицу множења са пет: „Јер све што множиш са пет, то је половина множења са десет. Једноставније је помножити са десет, па наћи половину“.

Даровита деца се препознају и у игри. Она брже проналазе пут до скривеног предмета; она брзо долазе до решења када треба открити предмет који недостаје. Таква деца умеју да се играју било којим предметом, маштају уз игру, играјући се раде, а радећи се играју. Она нису брзоплета при давању одговора. Имају богатији речник, јер су заинтересованија од осталих. Реч на слово „а“ није ни „ауто“ ни „аван“ него „Алберто“.

Откриће даровитих доживљавам као изазов. После података о способностима ученика, које добијам од психолога, посматрам њихово понашање и рад на часу и ван њега. На основу испољених карактеристика, групишем их у одређене категорије: добре ораторе (течно причање и моћ глуме), логичаре–математичаре (добро и тачно мисле, упоређују, закључују) и добре сликаре, цртаче моделаре (ликовна култура).

У раду, даровите ученике користим као вође, идеале које треба следити, а осталу децу хвалим, бодрим. За даровите увек имам спремне додатне задатке, интересантне ребусе, допуњаљке, песме, цртеже, слике. Чим реше у потпуности заједнички задатак, ова деца индиви-

дуално прилазе решавању додатних задатака. Она изискују целог учитеља, личност која им се предаје. Могло би се чак рећи да даровито дете тражи целог учитеља за себе, тако да учитељ као да истовремено ради са два одељења. Врло је важно да се све што деца раде на часу провери, а добри радови (лепе слике, текстови) пошаљу на конкурсе, јавне приредбе, такмичења, тако да деца добију потврду о вредности онога што су направила.

Предметна настава – српски језик и књижевност У одељењима која су углавном са великим бројем ђака, потребно је најпре уочити надареног ученика, а затим испитати да ли је код њега изражена способност да своју креативност испољи у изучавању језичких законитости и норми, у рецитовању или пак писању, које ће се одликовати лепотом стила, изузетном реченицом, а нада све оригиналном садржином и формом. При томе, када је језик у питању, од великог значаја је интерес ученика за бављење одређеном облашћу, његов карактер и склоности, као и његов темперамент. Лично сматрам да је код ученика основне школе надареност – креативност, која проистиче из личности ученика. Идентификацију таквих ученика постижем различитим начинима, а пре свега уочавањем на часу. За утврђивање стваралачке способности користим тестове, писмене школске и домаће задатке, провере гласовних могућности, а посебну пажњу обраћам на способност ученика да своје мисли изражава течно, емотивно, и да тако анимира околину. У процени надарености од великог су ми значаја резултати постигнути на разним такмичењима, мишљење чланова жирија на конкурсима, награде, похвале и слично.

Трудим се да даровитим ученицима увек пронађем нове области проучавања, одаберем изузетне теме, понудим књижевне текстове који ће омогућити испољавање њихових креативних способности. Пошто ови моменти захтевају потпуну ангажованост и ученика и професора, рад са оваквом децом углавном се одвија на посебним часовима. Проблем се може јавити у неприлагођености захтева које професор пред ученика постави, можда у неадекватном избору текстова, али све се то може лако уочити и решити.

Сматрам да је природна надареност ученика у тесној вези са његовим општим интелектуалним способностима, које се изражавају коефицијентом интелигенције, брзим учењем, усвајањем и схватањем. Зато професор треба да негује и продубљује креативне и продуктивне способности ученика. Уочила сам да су надарени ученици склони да решавају постављене захтеве на свој начин, да их успех подстиче на изналажење нових могућности изражавања и креативности. Рад са надареном децом остварујем учењем, открива-

њем на тексту, програмираном и полупрограмираном наставом, радом у више нивоа, упућивањем ученика на индивидуално истраживање уз помоћ касета и грамофонских плоча.

Предметна настава – страни језик Већ у првој години учења страног језика поједина деца испољавају свој дар – осећај за реченицу, добар слух, способност репродукције гласова и већих целина, интонације итд. У прво време из њих зрачи нека радост што им „иде“ лакше него осталима и очигледно им прија та предност. Убрзо, међутим, у редовном програму више не налазе никакав изазов за доказивањем. Досађују се – пажња им попушта, јер је за њих тај темпо рада сувише спор.

Ван редовне наставе са том децом се може радити по разним програмима и са различитим циљевима. Могу се користити уџбеници других аутора, намењени истом узрасту или старијем. На тим часовима може се радити све – богаћење вокабулара, граматика и остало, а при том примењивати разни методи рада.

У оквиру редовне наставе, међутим, могућности су ограничене. Проблем ове врсте покушавам да решим на следеће начине. Оформила сам малу библиотеку на четири нивоа (од петог до осмог разреда). У четири веће кутије поређани су одабрани занимљиви текстови залепљени на картоне. Прикупљам их из старих уџбеника (пожељно је да су илустровани), новина, часописа. Уз сваки материјал прикачена је цедуља са одређеним задатком. Информативно читање је први циљ, који се остварује без проблема када је уз текст дат и задатак. И задаци треба да су занимљиви и разноврсни.

Ову библиотеку користим на два начина. Ако у њој постоји садржај на исту тему која се обрађује и на часу, понудим га даровитом ученику (на пример, ако се обрађује лик на пустом острву). Ученик може сам да бира текст са задатком, без обзира на тему редовног часа, а свој посебан задатак решава у учионици, тихим радом уз употребу речника. После часа, по потреби, он се обраћа наставнику због евентуалних нејасноћа, или наставник, са неколико добро смишљених питања проверава да ли је задатак добро обављен. Ако се у одељењу истичу два или три ученика, пар или групу издвајам из учионице (они раде у припремној просторији поред учионице). Наравно, то је прилика да се користе методе рада у пару или групи – ученици састављају дијалоге по тезама, уче их напамет, да би их пред крај часа драматизовали пред разредом, састављају причу од испретураних реченица у комбинацији са игром меморије и припремају квиз – питања за цео разред.

Ученици радо прихватају овај начин рада. Мотивише их позив за израду пројеката за рад на часу, а рад у пару или групи ван

одељења прија, јер је ниво способности чланова приближно исти. Библиотеку користе и самоиницијативно – сами прилазе ормару када виде да се на часу увежбава градиво које су они већ савладали.

Уместо закључка

Управо изложени примери из школске праксе, како се ради и како би се могло радити са ученицима који имају интересовања, посебне способности и спремност да се посвете проучавању одређених предмета, потврђују да одговор на питање ко су даровити ученици зависи од више фактора (од њихових показаних и наслућених способности и талената, од могућности да их испоље у школском раду и, на крају, од одређења и одлука оних који организују и изводе наставу и остале школске активности). Које ћемо ученике третирати као даровите не зависи само од њихових способности и талената, већ и жеље и спремности, као и од капацитета које школа има и може да обезбеди у ове сврхе. Најзад, колику ће пажњу привући и добити даровити ученици у одељењу и шта ће се дешавати у току редовне наставе и ван ње зависи од способности и талената ученика, али још више од способности и талената њихових наставника. У сваком случају, неспорно је да је ученицима који имају посебне способности потребна подршка наставника. Ови ученици треба да се ангажују и после постизања одличне оцене. У оквиру плана и програма, у редовној настави и обичној школи има могућности за рад са овим ученицима.

Наставници би морали да знају да никада није касно да почну са радом са овом категоријом ученика. Што су ученици способнији, веће су могућности и нису мање потребе да се почне раније! Мора се бити разуман. Једини критеријум је да то што ученик ради има некаквог смисла за њега и да нису угрожене неке друге његове потребе које су, можда ургентније са развојног становишта у датом тренутку (на пример, да се игра, дружи). Деца долазе у школу са различитим предзнањима и капацитетима да примају нова знања, а и њихов развој има различит темпо. Наставници треба пажљиво да региструју њихова интересовања и да одговоре на њих колико могу (то често може бити довољно), не заборављајући при том да основна школа треба да „поправи“ недостатке у предзнањима и менталном развоју код деце из депривираних средине.

Наставници морају знати да, када почињу да раде са ученицима који имају посебне способности, не могу, бар не на почетку, очекивати посебне услове. Било би добро да их има, али је то често

нереално. Стога се мора почети од онога што стоји на располагању. Ово за млађе наставнике може значити да треба да се упознају са свим што школа и место имају (библиотека, некоришћене просторије, архива, музеј, дом културе, позориште). Наставници би требало да се упознају са оним што знају њихове колеге. Сви би требало да буду у току са оним што имају или могу да набаве, шта је доступно колегама из школе (и других школа), шта могу да пруже родитељи и други заинтересовани рођаци ученика. Често у овом раду могу, волонтерски, да помогну незапослене мајке ученика, пензионисане колеге – наставници и бивши ђаци (док иду у средњу школу или студирају), као и други студенти разних факултета, опредељени за наставничка усмерења (будући наставници).

Наставници би, такође, требало да знају да ученик може имати дара за нешто што се не проучава у школи. Није пожељно да наставник убеђује ученика да није способан за нешто. Нарочито је важно чувати се уверења да неки ученик није способан ни за шта. Чак и да је тако, позитиван став једног наставника према неспособном детету биће значајна подршка за његово касније сналажење у животу. Наставник не сме да заборави да се у школи уче само неке ствари које су битне за сналажење у животу. Много је примера успешних ђака који не успевају чак ни у професији за коју су се спремали. Много је успешних људи који нису срећни. Тек је укупно задовољство животом знак склада и успеха појединца и свих оних који су укључени у његов развој. Имајте ово у виду када сте у недоумици око тога шта да урадите у неком конкретном случају!

Изнете препоруке о томе како треба радити са ученицима који имају посебне способности врло су сличне онима које се односе на рад са свим ученицима. Потребна је атмосфера подршке, у којој ће моћи да расте учениково самооцењење, слобода да се изрази и истражује, да буде емотивно укључен. Најближи овоме су психолози хуманистичке оријентације: стварање окружења/атмосфере која није претећа, која не узнемирава, духа прихватања и потврђивања. Деца која имају посебне способности склона су независности и имају своју (унутрашњу) мотивацију за учење. Ови ученици уживају да раде задатке који нису структурирани, да изналазе нове путеве, да се не повинују рутини. Учење треба да буде откривање суштине и да се доживи као изазов.

Литература

- Ђорђевић, Б. (1977), *Додатни рад ученика основне школе*, Београд: Просвета.
- Корен, И. (1988), *Наставник и надарени ученици*, Сисак: УСИЗ за запошљавање.
- Максић, С. (1993), *Како препознати даровитог ученика*, Београд: Институт за педагошка истраживања.
- Максић, С. (1994), *Тешкоће у васпитно-образовном раду са даровитим ученицима*, у: *Зборник Института за педагошка истраживања*, бр. 26, Београд: Институт за педагошка истраживања.
- Вујовић, М., Д. Марјановић, С. Стојаковић Н. Стојковић (1992), *Даровити ученици, Неке могућности рада у разредној настави (са прилозима за наставну праксу)*, Београд: Нова Просвета.
- *Успостављање система рада са талентованом децом и омладином* (1988), Београд: Републички завод за унапређивање васпитања и образовања.
- *Закон о основном образовању и васпитању* (1990), Београд: Службени гласник бр. 5.

Slavica Maksić, Dragica Luka, Stojanka Vuković, Mila Đurićin

WORK WITH GIFTED AND TALENTED PUPILS IN ELEMENTARY SCHOOL

Summary *As the identification of gifted and talented pupils and their education is pointed out as important for improving talent, the results of a pool on education work with these pupils in our elementary schools are analysed. The teachers (N=80) were asked about the problems they encounter in work with this category of pupils. The results gathered point to the presence of both objective and subjective obstacles, but also to the ways in which they could be overcome. In order to better illustrate the possibilities for solving the present problems, the authors used three concrete examples from school practice and showed that gifted and talented pupils can be successfully identified and sufficiently and appropriately engaged in teaching and in extra activities. Instead of a conclusions, the teachers were recommended how to improve their overall work in school dealing with gifted and talented pupils, i.e. encourage the development of giftedness and talent in their pupils.*

Key words: school, giftedness, the talented, pupils, teachers, education work

М-р Славица Максич, Даница Лука, Стојанка Вуковић и Мила Ђурићин

РАБОТА С ОДАРЕННЫМИ И ТАЛЕНТЛИВЫМИ УЧЕНИКАМИ
В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Резюме *После того, как подчеркнуто значение обнаруживая талантливых и одаренных учеников и их образования в целях развития одаренности и таланта, проанализированы результаты анкеты о воспитательно-образовательной работе с этими учениками в наших начальных школах. В анкете, учителя и преподаватели (N=80) были опрошены о затруднениях, с которыми сталкиваются в своей работе с определенной категорией учеников. Полученные данные указывают на существование объективных и субъективных препятствий, но и на способы их преодоления. С намерением, как можно лучше проиллюстрировать возможности решения существующих проблем, на трех конкретных примерах из школьной практики, показано, как можно успешно обнаруживать и в достаточной степени и соответствующим образом привлекать к деятельности одаренных и талантливых учеников в процессе регулярного преподавания и вне его. Вместо заключений, учителям и преподавателям предложены рекомендации о том, как далее успешно развивать свою работу в школе занимаясь с одаренными и талантливыми учениками, вернее и далее стимулировать и развивать одаренность и талант своих учеников.*

Ключевые слова: школа, одаренность, талант, ученики, преподаватели, воспитательно-образовательная работа.

Мр Емина Хебиб
Филозофски факултет
Београд

УДК – 371.13
Прегледни рад
Примљено: 25. II 1995

ВРЕДНОВАЊЕ РАДА НАСТАВНИКА – ЈЕДНА КОМПОНЕНТА
СИСТЕМА ЕВАЛУАЦИЈЕ ВАСПИТНО-ОБРАЗОВНОГ
ПРОЦЕСА

Резиме *У овом раду полази се од приказа различитих теоријских схватања евалуације, која имају свој извор у различитим концептуализацијама васпитно-образовног процеса, прије свега у одређивању циља васпитања и образовања. Коришћењем синтагме систем евалуације или систем евалуативних поступака, наглашава се потреба вредновања свих компоненти васпитно-образовног процеса, али и могућност примјене различитих истраживачких поступака, тј. комбинације квалитативних и квантитативних метода анализе процеса васпитања. Полазећи од става да је циљ и функција евалуације унапређивање рада, дефинирали смо вредновање рада наставника као истраживање фактора који одређују наставникову већу или мању успјешност у раду. Посматрајући вредновање рада наставника као стварање увјета за креативнији приступ послу, рад завршавамо тезом да у том процесу треба разликовати два међусобно повезана елемента – самовредновање и заједничко вредновање.*

Кључне речи: система евалуације, евалуација васпитно-образовног процеса, вредновање рада наставника, показатељи успјешности наставника, заједничко вредновање, самовредновање.

Иако се у посљедње вријеме релативно често говори о потреби вредновања васпитно-образовног процеса, област педагошке евалуације није довољно заступљена као тема теоријских научних радова. У малом броју постојећих наслова примјетне су велике разлике међу ауторима у поимању евалуације, посебно у одређењу функције, циља, предмета и методолошке основе тог процеса, тј. разлике у одговорима на питања што вредновати у васпитно-образовном процесу, како практично проводити вредновање и зашто вредновати поједине сегменте васпитно-образовног рада. Одговори на ова питања чине суштину различитих теоријских схватања евалуације, која извор имају у различитим концептуализацијама васпитно-образовног процеса, прије свега одређивања циља васпитања и образовања. Резултат тих разлика су дијаметрално супротна схватања – од става, који и сами прихваћамо, да је евалуација иманентна процесу васпитања, до пренебрегавања чињенице о потреби вредновања васпитно-образовног рада. Неопходно је, стога, темељније и озбиљније теоријски проучити педагошку евалуацију.